

ELEGIA A OPTA, HIPERBOREEANA / N. Stănescu

I.

Ea mi-a spus atunci, văzând lucrurile fixe / ale alcătuirii mele:/ Aș vrea să fugim în Hiperboreea / și să te nasc viu,/ asemenea cerboacei, pe zăpadă,/ în timp ce aleargă și urlă / cu sunete lungi atârinate de stelele nopții.// La frig cu noi și la gheață!/ Îmi voi dezbrăca trupul / și voi plonja în ape, cu sufletul neapărat,/ luându-și drept limită / animalele mării.// Oceanul va crește, desigur, va crește / până când fiecare moleculă a lui / cât un ochi de cerb va fi,/ sau / cu mult mai mare,/ cât un trup de balenă va fi.// Voi plonja într-o astfel de apă mărită,/ izbindu-mă de brownienele priveliști,/ într-o mișcare de spor, disperată,/ voi face zigzaguri: lovită / de mari, întunecate, reci molecule,/ adeptele lui Hercule.// Fără puțință de-îneș și fără / puțință de mers și de zbor -/ numai zigzag și zigzag și zigzag,/ înrudindu-mă cu feriga / printr-un destin de spor...// Aș vrea să fugim în Hiperboreea / și să te nasc viu,/ urlând, alergând, zdrobită de zimții / cerului vinețiu,/ pe gheața crăpată în iceberguri / risipite sub cer vinețiu.//

II.

Ea aprinse deodată-o lumină,/ de lângă genunchiul ei, verticală,/ sub o pălărie roșie / virginală./ Aruncă lângă glezna mea o carte / scrisă în cuneiforme./ Îngeri presați ca florile / se scuturau sfărâmați, pe platforme.// Îngeri înnegriți între litere,/ între pagina de deasupra și cea de jos,/ subțiați, fără apă în ei și răcoare,/ cu tăiș fioros...// Ca să mă tai cu ei de privirile / care fără să le-nvoiesc, mi-au crescut -/ când, togă virilă, tristețea mea aspră / cu o fibulă de gheață mi-o prind.// La Hiperboreea, acolo - ea mi-a spus,/ și luându-ne unul pe altul de ceafă / cu brațul drept, cel nezburând,/ ne vom cufunda pe sub gheață în apă.// Hiperboreea, zonă mortală / a mai marilor minții,/ loc al nașterilor de copii de piatră,/ din care sculptați sunt doar sfinții.// Hiperboreea, alb, - negru,/ aur-argint,/ revelație, nerevelație, tristețe / alergând și orbecând.//

III.

Ea își ridică deodată capul:/ deasupra ei aleargă globuri albe / și norii se destramă în fâșii verzui.// Se-arată-o sferă cu întunecimi ca munții,/ pe care păsările stând înfîpte-n ciocuri,/ cu pocnet greu de aripi, o rotesc.// Desigur, idealul de zbor s-a-ndeplinit aici./ Putem vedea mari berze-nfîpte-n stânca / mișcându-se încet. Putem vedea / vulturi imenși, cu capul îngropat în pietre,/ bătând asurzitor din aripi, și putem vedea / o pasăre mai mare decât toate,/ cu ciocul ca o osie albastră,/ în jurul căreia se-nvârte,/ cu patru anotimpuri, sfera.// Desigur, idealul de zbor s-a-ndeplinit aici,/ și-o aură verzuie prevestește / un mult mai aprig ideal.//

Ultimele cinci elegii alcătuiesc un alt ciclu, iar tema se circumscrie unei anumite concepții privind nașterea, evoluția, moartea și ciclicitatea Creației, a Universului. Potrivit acestei concepții, nimicul n-a existat niciodată. Toate au existat dintotdeauna și vor exista mereu. Doar forma și alcătuirea sunt mereu schimbătoare. Creația are două forme fundamentale de manifestare: *activă* și *pasivă*. *Creația activă* este forma de manifestare dinamică a Universului - suntem martori și contemporani ai acestui fenomen. *Creația pasivă* este starea de hibernare a elementelor constitutive (timpul, spațiul și materia).

Trecerea de la manifestarea pasivă la cea activă a creației corespunde cu momentul numit „nașterea universului” (Big Bang-ul), iar trecerea de la manifestarea activă la cea pasivă a creației corespunde cu momentul numit „moartea universului” (sfârșitul

lumilor). Creația, în virtutea *legii ciclicității*, trece de la o manifestare la alta în mod periodic.

Universul este un sistem viu, o entitate. El s-a născut murind și va muri născându-se. El trebuie să se nască pentru a muri și va trebui să moară ca să se nască. Universul e profund masculin și feminin deopotrivă. El crește și va descrește, contractându-se în cele din urmă. Din praful stelelor ce mor, el va naște alte stele. Aceleași elemente ale materiei într-o altă alcătuire. Aceeași energie a atomilor într-o altă stare.

Într-un anumit moment al evoluției - starea, aproape fluidă sau mai mult decât fluidă, subtilă, a energiei devine capabilă să proceseze informațiile, generând fenomenul numit *viață*.

Elegia a opta propune o radiografie a *manifestării pasive* a creației. Aceasta corespunde cu staticul, nemișcarea, iarna, starea de sămânță (sămânță născătoare de alt univers); e cifra zero, punctul, anterior cercului; e sacrul pur, profund și nedezvăluit; e starea latentă a creației, starea de germene a ideii, starea de boboc a florii, starea de sămânță a ierbii, orizontul în așteptarea răsăritului, somnul bântuit de vise profetice, e repausul și odihna, infinitul și eternitatea, absolutul.

Manifestarea pasivă este Universul dinaintea Big-Bang-ului. Nu zborul, ci idealul zborului; nu soarele, ci lumina, esența sa. E lumina cuibărită în găoacele întunericului, în coji negre de ouă. Și dacă tărâmul în care aceste „semințe” ar purta un nume, cel mai nimerit ar fi să-i spunem **Hiperboreea**.

Elegia a noua, a oului reia și dezvoltă binecunoscutul mit al nașterii lumii dintr-un ou, în timp ce *Omul-fantă* ne propune o scurtă și palpitantă istorie a timpului. Abia în *elegia a zecea* asistăm la nașterea în plan fizic (boala și durerea sunt specifice acestui spațiu), iar *a unsprezecea elegie* dezvoltă tema aratului, a muncilor de primăvară, expansiunea - apogeul - colapsul universului și din nou starea de sămânță.

Toată această panoramă nu este posibilă fără dezvăluirea misterului ascuns în *mitul literar Aleph*, care „reprezintă punctul din Univers în care, dacă ești plasat, realizezi tot universul în mod global” (*Respirări*, 1982, p.115).

*

Acestui spațiu și timp genuin, Nichita i-a dat un nume legendar: **Hiperboreea**, maternitate divină, țara în care se nasc zeii. Întinderea de gheață, solemnă, e un teritoriu comun unde își au sălaș somnul și trezirea, moartea și nașterea: „Astfel ne trecea viața, astfel muream, deveneam transparentți, de gheață” (*Cântec, Oul și sfera*, 1967).

În alt loc, același spațiu încremenit și friguros e platforma pe care naște iubita: „O, totul se azvârle spre Nord, să facem loc în jurul nostru, liber, sub sori iconoclaști. Iar eu voi sta în mijloc, la plete dându-mi foc să fie luminată casa în care ai să naști” (*Plonjeu*, vol. *Oul și sfera*, 1967).

Hiperboreea e spațiul sacru în care se moare și se naște. Dincolo, în sud, e bucla vieții, zona profană a existenței. **Hiperboreea** e un ținut al cristalelor de gheață și de lumină, al începutului și sfârșitului de lume, e țara celor nemuritori, viteji și drepti: „Nu-ți fie frică de moarte. Adu-ți aminte de cum erai înainte de a te naște. Așa vei fi și după ce vei muri” (*Lupta lui Iacob cu îngerul*, vol. *Necuvintele*, 1969), ne spune Nichita.

*

Nu e exclus ca Nichita să fi gestat poezia preț de un an și jumătate, impresionat fiind de splendoarea nopților albe din Finlanda, țară pe care o vizitează în iunie 1964,

pentru a participa la manifestări prilejuite de comemorarea a 75 de ani de la moartea poetului Mihai Eminescu. Declinul s-a produs în decembrie 1965, în timpul autoexilului în „casa cu pământ pe jos”.

Nichita povestește: „Venise iarna și Gabriela, care avea cei mai frumoși dinți și mai ostentativi din lume, avea un talent să clănțane din ei aprig” (*Antimetafizica*, 1985, p.104). Cu certitudine că și dinții lui Nichita au clănțănit la fel de aprig, iar gura lui a exclamat: „*La frig cu noi și la gheață!*”. Atunci, ea, Gabriela, văzând lucrurile fixe ale alcătuirii sale, i-a spus: „Aș vrea să fugim în Hiperboreea și să te nasc viu, asemenea cerboaiței, pe zăpadă, în timp ce aleargă și urlă cu sunetele lungi atârinate de stelele nopții.” Camera se umple de „iceberguri risipite sub un cer vinețiu”, airdoma culorii buzelor celor doi îndrăgostiți.

Se înserează devreme. Ea aprinde o lumină de lângă genunchiul ei și aruncă lângă glezna lui „o carte scrisă în cuneiforme”, plină de mistere și legende, precum cea despre *Hiperboreea*, „zona mortală a mai marilor minții, loc al nașterilor de copii de piatră”. Gabriela își ridică deodată capul: „deasupra ei aleargă globuri albe”, căci se naște o lume, un univers. Planetele, sferile se prind în constelații și galaxii, legile se pun în mișcare. Undeva, o sferă cu osia albastră își desface patru anotimpuri, ca patru felii de portocală. Și-acolo, pe Pământ, în casa cu pământ pe jos, Nichita își îmbracă din nou trupul, trezindu-se și exclamând: „Desigur, idealul de zbor s-a-ndeplinit aici...”

Gabriela, cu degetele paralizate de frig, notează pe o coală de hârtie ultimele cuvinte ale poemului *Elegia a opta, hiperboreeană*.

Poemului i s-a acordat o atenție sporită din partea criticii, textul cucerind, în special prin invocarea aceluia ținut mitic - *Hiperboreea*. „În acest spațiu simbolic - gno-seologic - are loc, de fapt, o nouă naștere a ființei ca ființă cunoscătoare; nu o naștere «absolută» ca până acum, ci ulterioară zămislirii propriu-zise, din «neant»: sinele «știutor» este (re)născut viu”¹, afirmă **Cristian Moraru**.

În schimb, **Eugen Simion** îi atribuie poetului paternitatea acestui ținut, atunci când afirmă că în *a opta elegie*, „una dintre cele mai frumoase, (Nichita) creează o țară nouă, *Hiperboreea*, locuită de ideile pure și uriașe, un fel de peșteră platoniciană, unde sunt primiți și poeții”².

Despre „o nouă naștere a făpturii” a vorbit și **Ion Pop**, în monografia din 1980, apelul fiind rostit de Ea - „prezență anonimă, poate emblemă a maternității”. Altfel spus, „*Hiperboreea* este de fapt o zonă-limită între material și spiritual”, iar „*elegia a opta* (...) construiește (...) modelul unui act de inițiere angajat de acea voce anonimă - Ea - care e însuși principiul existenței, Muma arhetipală, mitică...”³.

Alex. Ștefănescu conchide: „*Elegia a opta* este un poem frumos luat în sine, fără apartenență la ansamblul elegiilor. Poetul exprimă un avânt către un Nord abstract”⁴.

¹ Cristian Moraru, *Nichita Stănescu - sistemul poetic*, postfață la vol. *Nichita Stănescu: Poezii*, Editura Minerva, 1988, p. 358

² Eugen Simion, *Scriitori români de azi*, I, 1978, p.181

³ Ion Pop, monografia, 1980, p. 62-63, 66

⁴ Alex Ștefănescu, *Introducere...*, 1986, p. 107